

KATAKOMBE, OSUNČANA MESTA

(Zvonka Gazivoda: *Hostel Kalifornija, Geopoetika, Beograd, 2020*)

Noć sad već duga kao lutkina kosa.
(Z. G.)

Jezička čarolija, arhitektonika harmonije i opsesivna vedrina: to bi mogli biti – nimalo konvencionalni i ni u kom slučaju očekivani – stubovi nosači prvog romana Zvonke Gazivode, pesnikinje (*Vladam, 2003; Riba šljokičaste krljušti, 2003*), pripovedačice (*Delfini na helijumu, 2004*), instruktorka joge i atletičarke koja je sebi ljupko i mudro dozvolila stvaralačku pauzu od decenije i po. Ljupko i mudro, stoga što je tih petnaest godina roman vrio i zreo sve dok nije oblikovan u raskošnu, cizeliranu celinu. Tok i ritam *Hostela Kalifornija* prizivaju na poređenje s trčanjem na duge staze – delom i stoga što ono obično podrazumeva samačku uronjenost u sinhronizaciju duha, daha i pokreta, a ta je stalno usavršavana usredsređenost vidljiva i u odnosu prema razbokorenom jeziku, i prema junacima koji su usamljeni, ali ne i izolovani, junacima koje vodi pustolovina a ne inat, junacima koji su na pravom putu ka sticanju sklada a potpuno neopterećeni tim skladom kao nekakvim vulgarnim ciljem. Zbog toga što grade paralelnu dimenziju mira i okrepljenja – koja će se uliti u *zbeg uživanja*, u hostel nazvan Kalifornija – njihova usamljenost nije kazna ni teret, već umetnost upornog samopropitivanja u kojoj nema mesta malodušnosti.

Junaci, junakinje, čovekoliki i galeboliki, neki pedantno zamišljeni a neki oblikovani u širokim potezima i utisnuti u paralelnu realnost, labavo su vezan čvor u strukturi ovog graciozno raznizanog romana; mnogo su više ekstatični nego melanholični, umeju da budu obuzeti osluškivanjem okoline i prilično kompulzivni u ljubavi prema rutinama, ali nisu čudaci i nisu ekscentrični. Junakinje i junaci Zvonke Gazivode nisu zatočeni u preispitivanju granica nekakve apstraktne moralne doslednosti, i više ih, neuporedivo više, zanimaju rasponi psihološke izdržljivosti u maratonima zbližavanja. Ova čudesna skupina papirnatih i manje papirnatih poštenjaka i veseljaka želi da sazna sve što može o prirodi i o društvu, nema među njima onih koji su preterano ozbiljno rešili da budu filozofi, mislioci ili pak mistici, ali su životno zainteresovani i zainaćeni da zadugo ostanu isključivo tumarala i tragači: ponekad su obuzeti potrebom da objasne okolnosti za koje nema racionalnog imenitelja, i ponekad umeju da automatski i krotko prihvate čudo.

U romanu Zvonke Gazivode se na poseban način realizuje odnos prema fragmentiranju, proistekao (ma kako to neverodostojno zvučalo) iz istočnjačke filozofije, joge i budizma, iz idealizacije totaliteta. Njeno je pripovedanje segmentirano, organski parcelisano između

živućih i *zamišljenih* junaka postavljenih u rasutoj i disperziranoj priči-u-priči. Nema celovitosti, definitivnosti ni jasnog obuhvata nečeg što je beskraj želja i mogućnosti, ali ima gibanja, fluktuacije i talasanja u ritmu one hipnotičke rutine koju traže trčanje, pešačenje i zamišljanje. Roman *Hostel Kalifornija* je izborna konvencija fragmenata koji imaju prostor da vibriraju i menjaju se, da prozno štivo pretvaraju u kaleidoskop: u naoko razasutu sliku koja se iz časa u čas rastače u mora majušnih sličica, ne bi li se ponovo sročila u iznova ras-talasanu celinu. Sakupljanje u rasejanju jeste beznažno težak književni postupak koji Zvonkini polivalentni pripovedači i junaci uspešno primenjuju, mada je ta samonametnuta obaveza ponekad neugodna kao mokr kupaći.

Ma koliko se činilo da neko ko u toj meri insistira na *obavezi vedrine* možda i ne može imati pretkinju u smerno uozbiljenom srpskom romanu, u svežini i neposrednosti Zvonkine rečenice prepoznamo amalgam Ljubice Arsić i Maje Trifunović – sve tri autorke pišu urbanu, aistorijsku (ili pak panistorijsku) pripovest, sa samosvesnim junakinjama i junacima koji su hipnotički i zarazno infantilni, a da nisu gotovo nimalo rezistentni na gubitak i bol. Onaj ko je čitao priče iz zbirke *Trkači na duge pruge* ili roman *Povratak*, setiće se da su i junaci Maje Trifunović (prevoditeljke i spisateljice rado čitane, ali od strane kritike misteriozno zanemarivane) razasuti u komforu relativne zbrinutosti, no čak i tako zatočeni u neodraslost uspevaju da postavljaju sebi važna pitanja i tragaju za nemogućim odgovorima. Nije ništa novo ako junaci pokušavaju da načine iskorak iz programirane, ograničavajuće, poznate stvarnosti, sazdane na pritiscima i ustupcima, obmanama, dvosmislenostima i podelama, neretko i bespoštednoj manipulaciji. Sa prozom Nine Živančević (naročito u *Vizantijskim pričama* i esejističkoj zbirci *Ono što se pamti*) Zvonka Gazivoda deli nagon za meditacijom o celini, no kod nje je on manje pompezan i manje pretenciozan, a na svaki način joj je blizak i raskošni lutalački imaginarijum *Škole za delikatne ljubavnike* Svetlane Slapšak. S Ni- nom Živančević i Svetlanom Slapšak Zvonka Gazivoda deli i ljubav prema pokretu i puto- vanju. Za razliku od Nine, Zvonku ne okupiraju idealizovani i demonizovani gradovi poput Londona, koji Piter Akrojd naziva staništem spektakla, ili Pariza i Njujorka; Beograd je bez- malo dovoljan. Prostor Mediterana, u srpskoj književnosti prisutan postojano i dugo kao mrtvoozbiljno poprište kriza i odrastanja, u morskim pustolovinama Vanile sa slučajnim partnerkama, komičnim preciozama Toki i Voki, otkriva nove karnevalske potencijale zna- čenja i tumačenja. Prostor kako ga Zvonkini junaci doživljavaju uspeva da zadrži sećanje na prošlost, da iskaže pripadanje ili traganje za pribežištem, da našu pažnju bez napora veže za stvarne ili figurativne sputanost i slobodu, obavezno zaodenu te vedrinom.

Utisak da se roman *Hostel Kalifornija* odigrava u dimenziji relativne egzistencijalne zbrinutosti i u nekakvom ušuškanom vakuumu, iluzija da se on gotovo ne (do)tiče realnosti u kojoj živimo – bar ne na onom zamornom dnevno-aktuelnom nivou – jedva da će išta reći o snažnoj privlačnosti ove proze; ipak se roman ne može čitati ni kao eskapistički, mada formira utisak o mogućnosti stvaranja paralelne realnosti u nekoj vrsti razgaljujuće utopi- je. Ovo delo dokazuje da vedrina ne može biti površna samo zato što je zarazna. *Hostel Kalifornija* može se, a i ne mora, čitati samo kao euforična fantastika ili komična odiseja o

potraži za dobrim mestom (*locus amoenus*), ali u najvećoj meri jeste generacijska bajka, možda više selindžerovska duhom nego bilo koji generacijski roman. Fraza „Hostel Kalifornija“ je možda samo efektna lozinka, uverljivo obećana pastorala za milenijalce, ali nije prevara ni besmislica čak ni da je samo krhko obećanje smisla: u romanu ima elemenata distopije i fantastike koji služe pre svega da raskrinkaju rutinu kao uvod u utupelost, da identifikuju sve one obmanjivačke procese generisanja stvarnosti, sve one postupke razaranja različitosti; u ovom romanu se procesom pisanja i traganja za, kako Vanila kaže, papirnatom porodicom razgrađuje učmali svet usredsređen na potrošnju i na različite vrste zavisnosti, tehnologije i advertajzinga koji prividno oslobađaju pojedince, ali ih u isti mah okivaju u zag(l)ušujuću entropijsku jednoobraznost. Poetikom u kojoj se mešaju elementi oniričkog sa bleescima socijalne anamneze i pasažima latentnog kritikovanja savremene potrošačke kulture koja je viđena kao emotivno anestetizovana, Zvonka Gazivoda je na tragu jasno raščitanе tendencije regionalnog romana, i na tragu mračnih i nostalgичnih pripovednih tendencija savremene proze šireg geografskog i generacijskog zahvata. Ne treba zaboraviti ni snažnu lingvističku motivaciju, ugodno kupanje u reci reči i boravak u dimenziji gde jezička igra nije svedena na uvežbanu, tačnu akrobatiku, niti je opsednuta postizanjem gipkosti, već je omamljujuća verbalna gozba, čiji se efekat može svesti na brz i žustar pokret kojim se skidaju zle čini.

Hostel Kalifornija je roman bogatstva koje treba osvajati s radošću: na jedan važan, neočekivan i lep način, on je oda porodici, budući da je građenje porodičnog stabla jedan od njegovih najvažnijih motiva; traganje za pisanjem u porodici i porodicom u pisanju velika je misija Vanile, najmarkantnije u spletu likova. Ona je u lepoj meri poštovateljka svega suvišnog: odbija da robuje racionalnostima i nužnostima, ne zato što je u lagodnoj poziciji nekog ko može da kupi raspareni antikvitет ili bezbrižno prihvati saznanje da su ključevi od stana nepovratno izgubljeni, već stoga što je žitelj sveta koji su joj ostavili dobri i brižni deda i baba, sveta u kom vrednosti nisu skrivene po ormanima ni obavijene paučinom. Vanila je simpatična lualica u igrici na više nivoa, potpuno nov ženski arhetip, milenijalski arhetip kog će se možda budući klasici naježeni kloniti, ali arhetip koji je najsajjniji putokaz ženskog osnaživanja: Vanila je istovremeno i vila i guru i učenica, funkcija vrhunski dizajnerane igrice, i igrice sama.

Hostel Kalifornija ima svog inokosnog, auktorijalnog pripovedača, pripovedačko ne-Ja koje o sebi kaže: „Zbog sopstvenog bezmernog pružanja, otuđen, ponekad za sebe kažem mi. Pluralia tantum. Kao Alpi.“ Alpi kao čuvari međe između svetla i tame, topline i tuge gotovo da su opšte mesto, ali Zvonkini pripovedni medijumi se tu ne zaustavljaju: „Slabo osvetljeni drumovi vasionе ne razlikuju se mnogo od neživopisanih fresaka s mračnih zidova vaše psihe. Sve je to moj dom(en). Za mene su katakombe osunčana mesta.“ Auktorijalni pripovedač, dezorijentisan u vremenu i prostoru, a zahvaćen brzacima priče čije tokove sam usmerava, sa svoje svevideće margine stiče trijumfalnu privilegiju sveznanja. Nije mu svejedno kuda će svet otići, no nije rob strasti ni straha: sa zavidnom dozom smi-

renosti i empatije ukazuje da je „hiljadu ekrana i ekrančića u pohodu na mozak velegrađana“, a da „tek svaki deseti nije na mreži“.

Zvonka Gazivoda piše *Hostel Kaliforniju* kako bi dokazala da savršenstvo sveta i života ne vredi ni da planiramo ni da prizivamo, ali da ga uspešno zamenjuje empatija osunčanih katakombi.